

NEGUko SOLSTIZIOA

Erakusketa

2011ko urtarrilaren 20tik martxoaren 31arte

© Fundación Sancho el Sabio *Fundazioa*

Portal de Betoño 23

01013 Vitoria-Gasteiz

www.fsancho-sabio.es

Tel.: 945 273932

AURKEZPENA

Gabonetatik inauterietara bitarte, neguko hainbat ospakizun ditugu. Olentzero eta Errege Magoak. San Anton, San Blas eta Santa Ageda. Inauteriak. Beren tradizioez, lokalismoez eta pertsonaiez hornituta datozen neguko jai horien egutegia euskal etnografian gehien deskribatu eta ikertu diren garaietako bat dela esan daiteke.

Sancho el Sabio Fundazioak bere egoitzan antolatu duen erakusketa txikian, neguko jaietako usadioak eta ohiturak deskribatzen dituen dokumentu sorta bat dugu. Gehienak Gasteizko eta Arabako jaiei lotutakoak dira.

Monografiak, aldizkako argitalpenetan agertutako artikuluak, eta argazkiak. Autoreak, hala nola Gerardo López de Guereñu, Blas Arratibel eta Juan Garmendia Larrañaga. Tituluak, hala nola Ohitura eta Sancho el Sabio Erakundearen antzinako buletina. Arquek, Salinasek sinatutako argazkiak. Sancho el Sabio Fundazioaren dokumentu-funtsen aberastasuna ezagutzera emateko argazkiak dira.

Neguko solstizioa Sancho el Sabio Fundazioaren 2011ko lehen erakusketa da. Programa baten lehen ekitaldia da erakusketa. Programa horretan, Fundazioko guztiok hartu dute parte hautatzen, iruzkinak egiten, maketatzen, muntatzen eta zabaltzen. Halaber, Fundazioaren lanaren erakusgarri da erakusketa, eta lana bera jarri da ikusgai.

1 NA 117833

Arrese Beitia, Felipe

Neguari : (amalauduna) / Felipe Arrese ta Beitia. –

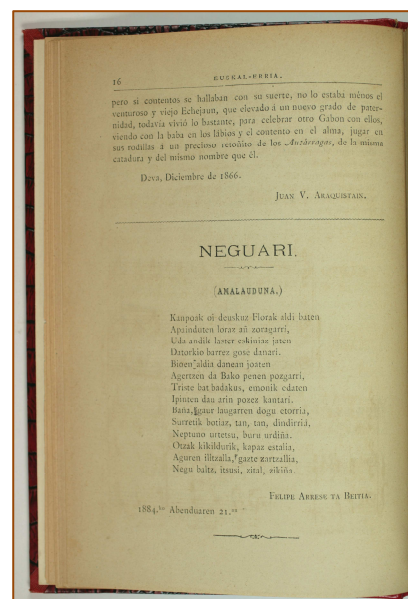
Texto en euskera vizcaíno

En: Euskal-Erria San Sebastián. -- T. 12 (1o sem. 1885), p. 16

I. Título. II. Euskal-Erria.

891.69-1 Arrese Beitia, Felipe (046)

Felipe Arrese Beitia (Otxandio, Bizkaia, 1841-1906), lanbidez eskultorea bazen ere, XIX. mendearen amaierako idazle emankorra izan zen, eta herriaren sentimenduak maisutasunez adierazten asmatu zuen; kasu honetan, neguari buruzko olerki lirikoa idatzi zuen.

002 ATV 12552

Satrústegui Zubeldia, José María

Solsticio de invierno : (fiestas populares, olentzero, tradiciones de Navidad) / José María Satrústegui. - Iruñea : [s.n.], 1988 (Lizarra)

198 p.; 19 cm. - (Sobre etnografía vasca ; 3)

DL NA. 1456-1988. - ISBN 84-85112-15-6

1. Euskadi-Usos y costumbres. I.

Título. II. Serie.

398.332.416(460.15)

Neguko solstizioa. Ezaugarri

nagusiak, hala nola sua, mozorroak, kantu eta dantzak, diru-biltzeak, sinbologiak, errituak eta abar, zehaztasunez jaso dira ale honetan, udazkenetik udaberrira bitarteko

ospakizunak noiz egiten diren eta zergatik egiten diren sakonagotik aztertzeke.

SAN ANTÓN

San Anton, urtarrilaren 17a, orain bi mende baino lehenagotik ospatzen da Gasteizen San Antonio Abadearen ohorez, animalien babeslea dena; hortik, animaliak bedeinkatzeko usadioa sortu zen. Santuaren ikonoa oinetan txerri bat duela irudikatu da betidanik, eta horren haritik San Antonen zozketa sortu zen, gaur egun arte iraun duena Udaletxean egiten den zozketarekin, bolak eta zenbakiak zurezko kaxetatik ateratzeko prozedura tradizionalari jarraiki. Erritu osoaren osagarri, Sokonusko ospetsuaren ekitaldira bertaratzen direnei harrera beroa egiten zaie .

003 NA 149935

Vitoria-Gasteiz. Alcalde

La Tradicional rifa de San Antón : discurso del alcalde con motivo de cumplirse el 25o. aniversario del restablecimiento del sorteo en la Casa Consistorial / [Luis Ibarra Landete]. - En: Boletín municipal de Vitoria Vitoria. -- N. 6 (jul. 1961), p. [17-18]

1. Beneficencia-Vitoria-Gasteiz-
Artículos periodísticos. 2. Vitoria-Gasteiz-Usos y costumbres-
Artículos periodísticos. I. Ibarra Landete, Luis. II. Título. III. Boletín municipal de Vitoria.
364.4(460.156Vitoria-Gasteiz)(046)
39(460.156Vitoria-Gasteiz)(046)

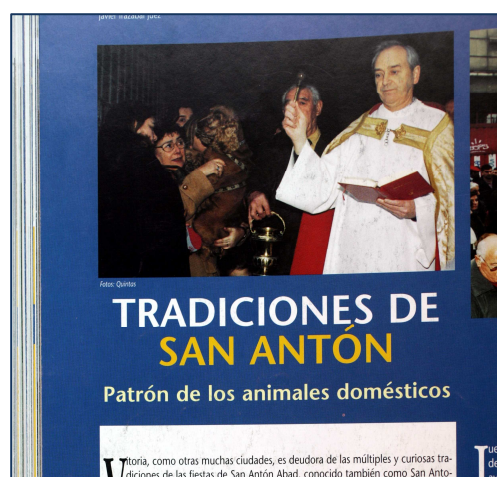

San Anton egunean txerria protagonista : urtarrilaren 17an txerriaren zozketa egiten da behartsuen alde urtero. -

Es continuación de: Boletín de información municipal. - Otro tít.: Gaceta municipal de Vitoria-Gasteiz. - Incluye resumen en español

En: VG : Vitoria-Gasteiz : gaceta municipal Vitoria-Gasteiz. -- N. 61 (20 en. 1996), p. 13

1. Beneficencia-Vitoria-Gasteiz-Artículos periodísticos. 2. Cerdos-Usos y costumbres-Vitoria-Gasteiz-Artículos periodísticos. 3. Vitoria-Gasteiz-Usos y costumbres-Artículos periodísticos. I. VG. II. Gaceta municipal de Vitoria-Gasteiz. 364.4(460.156Vitoria-Gasteiz)(046) 39(460.156Vitoria-Gasteiz)(046) 637.5:39(460.156Vitoria-Gasteiz)(046) 39:637.5(460.156Vitoria-Gasteiz)(046)

Mocoroa Soto, Baleriano

San Anton antziñan ____ eta San Anton gaur / [B.]. -

En: Euskalzale Bilbo [2. urtea, 3. geia] (1898 urtarrilaren 20an), p. 20-21

1. Antonio Abad, Santo-Culto-Artículos periodísticos. 2. Fiestas religiosas-Usos y costumbres-Artículos periodísticos. I. Título. II. Euskalzale.

248.159.4AntoniodeAbad(046)

398.33(046)

006 NA 187192

Irazábal Juez, Francisco Javier

Tradiciones de San Antón : patrón de los animales domésticos / Javier Irazabal Juez. -

Incluye el artículo: Bendito, sí, rifado no

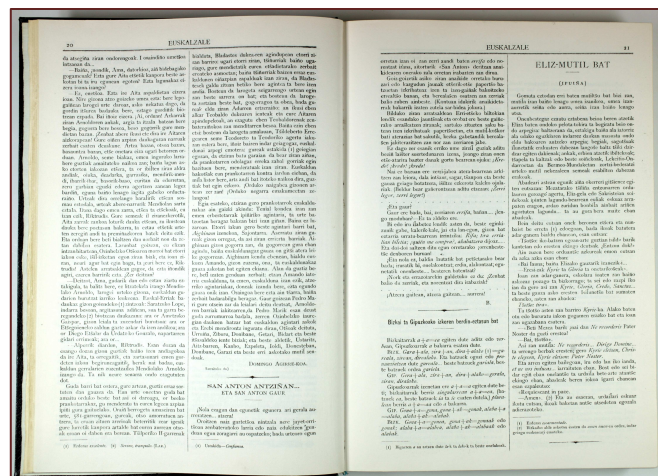
En: Gaceta municipal = Udal kazeta : Vitoria-Gasteiz Vitoria-Gasteiz. -- 2a época, n. 12 (en. 2002), p. 34

1. Beneficiencia-Vitoria-Gasteiz-Artículos periodísticos. 2. Vitoria-Gasteiz-Usos y costumbres-Artículos periodísticos. I. Título. II. Gaceta municipal (Vitoria-Gasteiz). III. VG. IV.

Bendito, sí, rifado, no.

364.4(460.156Vitoria-Gasteiz)(046)

39(460.156Vitoria-Gasteiz)(046)

007 ATA 106

López de Guereñu Galarraga, Gerardo

Calendario alavés : vida, usos, costumbres, creencias y tradiciones / autor, Gerardo López de Guereñu. -

Vitoria : Caja de Ahorros Municipal de Vitoria, 1970

403 p., [13] h. de fot.; 25 cm. - (Boletín de la Institución Sancho el Sabio ; Año 14, t. 14)

DL VI. 21-1958

1. Álava-Usos y costumbres-

Calendarios. I. Caja de Ahorros Municipal de Vitoria. II. Título.
III. Boletín de la Institución Sancho el Sabio. IV. Serie.
39(460.156)(059.3)
www.memoriadigitalvasca.es/handle/10357/2307

Gerardo López de Guereñu Galarragak (Gasteiz, 1904 - 1992), argazkilari, etnografo eta Euskaltzaindiako kide izan zenak, Arabako zenbait herritako urte oso bat jaso du zehatz-mehatz, egunez egun, BISSaren zenbaki monografiko honetan: erlijio-jaiak, familia- eta talde-giroa, kontzejuen erabilera zaharrak eta abar. XVI. mendetik aurrerako eguneroko bizimodua jaso du horrenbestez, hainbat eskuizkribu, udal-ordenantza, udaletako kontu-liburu, elizetako fabrika-liburu eta abar zehatz-mehatz aztertu ondoren, ahoz jasotako hainbat albiste ere aintzat hartu dituelarik.

SAN BLAS

Eztarrian arrain-hezur bat trabatuta zuela itolarrian zegoen haur baten bizitza salbatu zuen San Blasek, eta horregatik, mirariz sendatzeko dohain horregatik alegia, egin zen ezagun. Harrezkero, San Blas egunean, otsailaren 3an alegia, eztarriak bedeinkatu egiten dira lepoan kordoia jartzearekin batera. San Blasen ospakizunen barruan, halaber, txerri-hilketatik eratorritako janariak bedeinkatzen dira, baita baserrietan sortutako produktuak ere, denboraldi osoan familiaren mantenua osatzen zutenak.

008-1 ATA 6371

Fiestas y tradiciones en Álava / [dirección, coordinación y diseño, Xabide ; documentación, Elvira Ocio... (et al.)]. - [Vitoria-Gasteiz] : Diario El Correo, [2002]
176 p.: fot.; 28 cm

Cartoné

DL SS. 440-2002

1. Fiestas-Álava. 2. Álava-Usos y costumbres. I. Xabide (Vitoria-Gasteiz)
394.2(460.156)
398(460.156)

008-2 ATA 7183

San Blas feria : 2005 : Laudio, urtarrilaren 29an. - [s.l. : s.n.], [2005][37] p.: fot.; 16 x 16 cm
Laguntzaileak, Laudioko Aran Noblearen Udala = Ayuntamiento del Noble Valle de Llodio, Kot. Antolatzailea, Kukutxe San Blas Feria Elkarte. - Texto en euskera y español. - Rústica. - Tít. tomado de la cub.

1. Productos agrícolas-Ferias-Llodio (Álava) 2. Ferias-Llodio (Álava). I. Kukutxe San Blas Feria Elkarte (Llodio, Alava) II. Llodio (Álava). Ayuntamiento.
061.43:633/636(460.156Llodio)
633/636:061.43(460.156Llodio)

Jiménez, Joaquín

El Alavés : carácter y costumbres / Joaquín Jiménez. -

En: Álava en sus manos [Vitoria-Gasteiz] ; Caja Provincial de Álava = Arabako Kutxa, D.L. 1983 T. II ; p. 41-72

1. Fiestas-Álava. 2. Álava-Usos y costumbres. I. Título. II. Álava en sus manos.

39(460.156)

394.2(460.156)

Inauteri-igandearen aurreko ostegunean, Larderoko Osteguna ospatzen da, Aiaran "Oilarraren jaia" deitzen dutena. Herriko neska-mutilek bizirik dagoen oilar beltz bat paseatzen dute herriko kaleetatik, kaiola batean

sartuta. Gaizkiaren ordezkaria da oilarra, eta azkenean meriendaren plater nagusia izango da, etxez etxe jasotako gainerako jakiekin batera.

Jai horrek kristau jatorria dauka. Merienda, txerrikietan oinarritua normalean, Garizumari aurre egiteko indargarri moduko bat zen.

SANTA AGUEDA

Urtero-urtero, otsailaren 4a Santa Agataren eguna ospatzen da. Siziliako birjin eta martiri hori torturatu egin zuten, eta bularrak ebaki ere egin zizkieten Erromako senatari Kintilianoren aginduz; neskatxaren plazerrak ez lortzeagatik mendeku hori hartu zuen senatariak. Gazte koadrilak herriko kaleetatik ibiltzen dira euskal jantzi tipikoak soinean, eta, makila batez, biribilean jarrita kantatutako melodien erritmoa markatzen dute. Antzinako ohitura batean izan

lezake jatorria jai pagano horrek: Ama Lurrari egindako deia litzateke, hain zuzen ere, udaberriarekin batera, fruitu oparoak eman ditzan eskatzeko egindako deia. Behin kantua amaiturik, opariak bildu egiten dituzte ondoren merienda egiteko.

Arabako folklorea oso oparoa da, probintzia osoan barrena bizirik dirauten askotariko kanteak egiaztatzen dutenez. Hona hemen kanta horien erakusgarri moduko bat.

010 COL APUNTES 9

Laburu, Jon Gotzon

Santa Agueda y sus tradiciones / Jon Gotzon Laburu, Mari Carmen Baza. - [Vitoria-Gasteiz] : Diputación Foral de Álava, Departamento de Cultura =

Arabako Foru Aldundia, Kultura Saila, D.L. 1995

116 p.: fot.; 23 cm. - (Apuntes = Oharrak ; 9)

Rústica

DL VI. 25-1995. - ISBN 84-7821-203-5

1. Agueda, Santa-Culto. 2. Fiestas religiosas-Usos y costumbres. 3.

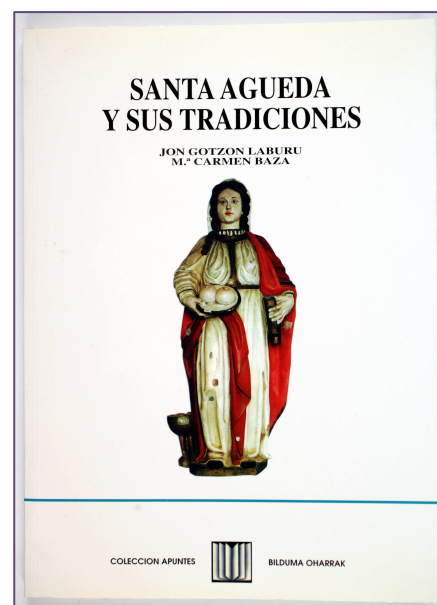
Santa Agueda (Fiesta). I. Baza, María del Carmen. II. Alava.

Departamento de Cultura. III.

Título. IV. Apuntes.

394.26:235.3Agueda, Santa

398.33Santa Agueda

011 ATA 2605

Rondas de Santa Agueda. - Vitoria : Caja de Ahorros

Municipal de Vitoria, D.L. 1979

(Egaña)

[4] p.; 16 cm

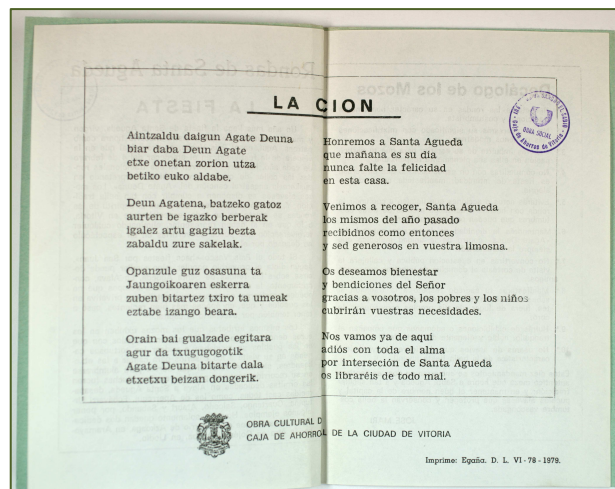
Rústica

DL VI. 78-1979

1. Fiestas-Euskadi. 2. Santa Agueda (Fiesta) 3. Canciones vascas.

394.26(460.15)

784.4(460.15)

012 ATA 2471

González Salazar, José Antonio

Fiestas en la comarca de Bernedo / José Antonio González Salazar. - [Vitoria-Gasteiz] : Diputación Foral de Álava,

Consejo de Cultura = Arabako Foru Aldundia, Kultur Kontseilua, [1984?]

P. 81-107; 25 cm

Rústica. - Separata de : Ohitura.

Estudios de etnografía alavesa. No. 2

1. Fiestas-Bernedo (Álava) 2. Bernedo (Álava)-Usos y costumbres. I. Álava.

Consejo de Cultura. II. Título. III.

Ohitura.

398.33(460.156Bernedo)

394.2(460.156Bernedo)

Arabako beste zenbait herritan bezala, Bernedoko eskualdean ere San Anton, Kandelarioa,

San Blas, Larderoko osteguna, Inauteriak eta abar ospatzen dituzte; Angostinan, Bernedon eta Villafrian, ordea, ez dute Santa Agataren jaia ospatzen, baina bai San Tirso, urtarrilaren 28an. Jai horrek hiru egun irauten zuen garai batean, eta hiru egunetarako musika prestatzen zuten. Meza ospatsua eta bezperak egiten ziren, eta erlikia musukatu egiten zuten. Gastronomiari dagokionez, ahuntz eta ardi bat hiltzen zituzten, eta txitxirioak, zopa eta haragi gisatua jaten zuten, oiloz edo oilaskoz prestatutako beste plater batekin batera; amaitzeko, kafea, rona eta anisa. Azken 20 urteetan, santuaren eguna ospatu dute bakarrik.

013 ATA 7506

Ortiz de Zárate, Carlos

Leyendas y tradiciones de Ribera Alta= Erriberagoitiko kondairak eta ohiturak / Carlos Ortiz de Zárate. - [Pobes] : Ayuntamiento de Ribera Alta = Erriberagoitiko Udala : Asociación Cultural "Mendi Artean" = "Mendi Artean" Kultur Elkartea, [2007]

473 p.: fot., il.; 24 cm

Las leyendas están en español y euskera. – Rústica

DL VI. 84-2007. - ISBN 978-84-606-4263-3

1. Mitos y leyendas-(Ribera Alta, Álava) 2. Ribera Alta (Álava)-Usos y costumbres. 3. Ribera Alta (Álava)-Descripción. I. Asociación Cultural "Mendi Artean" (Ribera Alta, Álava) II. Ribera Alta (Alava). Ayuntamiento. III. Título. IV. Erriberagoitiko kondairak eta ohiturak.

398.2/.3(460.156Ribera Alta)
908(460.156Ribera Alta)

Udalerri hau Arabako Bailaretako eskualdean dago; 23 herrigune txiki ditu, eta Pobes da udalburua. Orgaz kondearen jaurerria izan zen garai batean, eta egileak liburu honetan jasotako kondaira eta tradizio ugari gorde ditu. Neguko solstizioari dagokionez, txerri-hilketaren erritua deskribatzen du, eta hozkailuen erabileraren eta Inauterien berri ere ematen digu; Inauteriek errituaren antza dute jaialdi soila gaindituz, eta herri bakoitzak bere aldaera gorde du. Oro har, mutilak larru eta zintzarriez mozorrotzen dira, eta, aurpegia pintatuta edo maskara batez estalita daramatela, herrian barrena ibiltzen dira, neskak eta haurrak ikaratzen.

CARNAVAL DE ZALDUONDO

Arabako Inauteriak Zalduondon du hitzordu nagusia, landa-inauteriaren ordezkari nagusia den aldetik. "Markitos" izeneko panpina da protagonista, gaizki ororen ordezkari denez herritik asto baten gainean paseatzen dutena; bertakoen gaitzespen guztiak jaso ondoren, zutoinean sartzen dute, epaitu egiten dute eta, azkenean, erre egiten dute. Herriko guztiek parte hartzen dute ekitaldietan, eta

zenbaitek animaliak antzezten dituzte, hala nola ardiak, otsoak eta hartzak, baita beste zenbait pertsonaia ere, hala

nola "Agurea eta Atsoa". Plazan, maskarada batean, predikariak eraso egiten dio pertsonaiari, burlazko sermoi baten bitartez, eta sutara kondenatzen du. Ezagutzen ditugun kondena-sermoietako zaharrenaren kopia aurkeztu nahi dizuegu hemen; 1897. urtekoa da.

014 MAN 1774

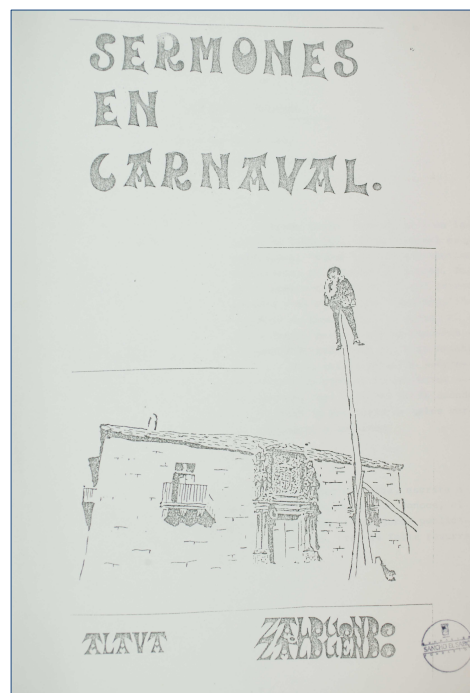
Sermones en carnaval[Manuscrito] : Alava, Zaldduondo Zaldduendo / Asociación Cultural de Zaldduendo ; [han sido predicadores, Pedro Martínez y Miguel Larrea ; han recogido los versos populares, Blas Arratíbel... (et al.) ; viñetas de Pilar Barba Larburu]. - [1986?]

48 h.; 33 cm

Autógrafo y mecanografiado. -
Sumario: Recoge el sermón más antiguo que se conoce, de 1897 rescatado por Blas Arratíbel en 1920, y los sermones desde 1976 a 1986. - Fotocopia. - Rústica. - Documento sin fechar, fecha probable 1986

1. Carnavales-Zaldduondo (Álava)-
Sermones. I. Asociación Cultural de
Zaldduondo (Alava)

394.25:252.9(460.156Zaldduondo)

015-1 ATA 7427

Zaldduondoko inauteriak= El carnaval de Zaldduendo : (antología de sus sermones, 1996-2006) / fotografías, Ernesto Pastor. - Zaldduendo : Asociación Cultural de Zaldduendo = Zaldduondoko Kultur Elkarte, [2007]

75 p.: fot.; 21 cm

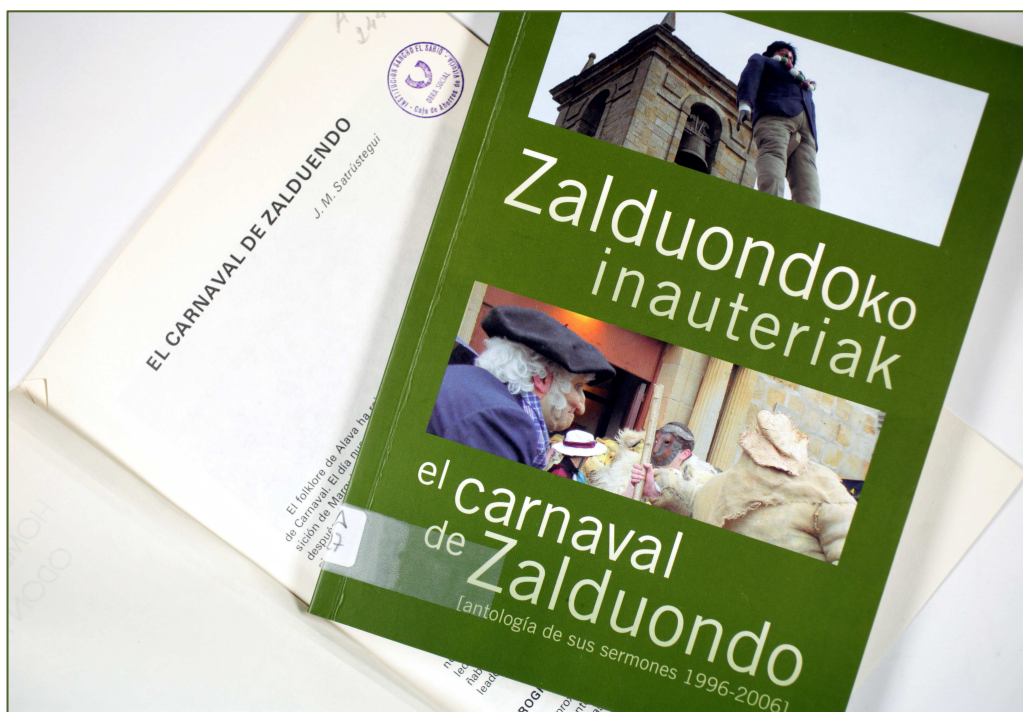
Rústica. - Subtít. de la cub.: Antología de sus sermones 1996-2006. - Tít. tomado de la cub.

DL VI. 63-2007

1. Carnavales-Zalduondo (Álava). I. Pastor, Ernesto, fot. II. Asociación Cultural de Zalduondo (Alava) III. El carnaval de Zalduondo.

394.25:860-1(460.156Zalduondo)

860-1:394.25(460.156Zalduondo)

015-2 ATA 7189

Arratibel Ruiz de Alegría, Blas

El Carnaval en Zalduondo : Recuerdos de nuestro viejo carnaval / Blas Arratibel y Ruiz de Alegría. - Zalduondo : Asociación Cultural de Zalduondo, 1986

[8] p.; 21 cm

Rústica

1. Carnavales-Zalduondo (Álava). I. Asociación Cultural de Zalduondo (Alava) II. Título.
394.25(460.156Zalduondo)

015-3 ATA 2442

Satrústegui Zubeldia, José María

El Carnaval de Zalduendo / J.M. Satrústegui. - [Vitoria-Gasteiz]
: Diputación Foral de Álava = Arabako Foru Aldundia, [1975?]

P. 365-377: fot.; 24 cm

Separata de : Homenaje a Odón de Apraiz = Odon Apraizi
omenaldia

1. Carnavales-Zalduondo (Álava). I. Álava. Diputación Foral. II.
Título. III. Homenaje a Odón de Apraiz. IV. Odón Apraizi
omenaldia.

394.25(460.156Zalduondo)

016 COL BERTAN 1

Garmendia Larrañaga, Juan

Fiestas de invierno / Texto Juan Garmendia Larrañaga ;
fotografía Javier Juanes. - [Donostia-San Sebastián] :

Gipuzkoako Foru Aldundia, Kultura
eta Turismo Departamentua =
Diputación Foral de Gipuzkoa,
Departamento de Cultura y Turismo,
D.L. 1993

72 p.: il., fot.; 28 cm. - (Bertan ; 1)

Precede tit.: Kultura. - Texto en
español. – Rústica DL NA. 180-1993. -
ISBN 84-7907-150-2

1. Fiestas-Gipuzkoa. 2. Gipuzkoa-Usos
y costumbres. I. Juanes, Javier, fot. II.
Gipuzkoa. Departamento de Cultura y
Turismo. III. Título. IV. Serie.

394.2(460.154)

39(460.154)

Azarotik martxora doazen jaietako ospakizunak deskribatzen ditu, eta neguko solztizioaren berezkoak aipatzen ditu: lehenik, Gabonetakoak, Olentzero eta Errege Eguna; jarraian, San Anton, San Blas eta Santa Agata; eta, amaitzeko, Inauteriak, hiriko zein landako giroetan (azalaren argazkian jaso dena, adibidez) ospatzen direnak.

017 ATA 8065

González Pastor, Manuel

Fiestas patronales de Oyón-Oion, el Cachi y otras tradiciones / Manuel González Pastor. - 1a ed. - [Vitoria-Gasteiz] : Diario Noticias de Alava, 2010

125 p.: fot.; 23 cm

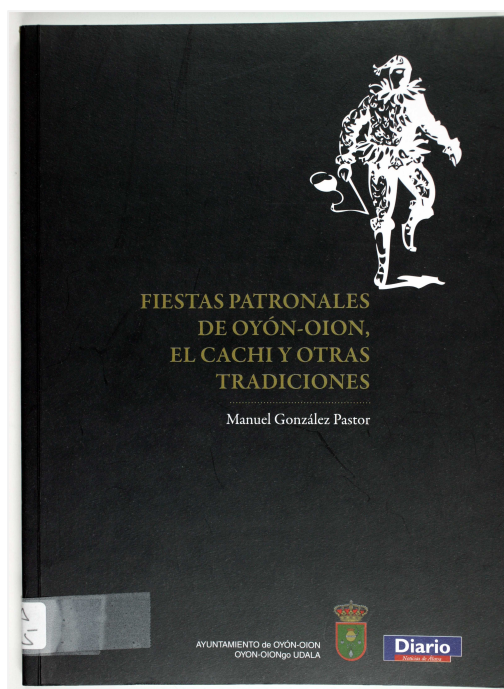
Ayuntamiento de Oyón-Oion,
Oyón-Oiongo Udala. - Rústica
DL NA. 103-2010

1. Fiestas-Oion (Álava) 2. Oion
(Álava)-Usos y costumbres. I. Oion
(Álava). Ayuntamiento. II. Título.

394.2(460.156Oion)

39(460.156Oion)

Oiongo udalerriko tradizioen barruan, urtarrilaren 22an San Bizente eta San Atanasio zaindarien jaia ospatzeko, Katxi ("lerdoa", "zoroa", "bufoia" edo "katxideabrua") izeneko burlazko eta jai-giroko pertsonaia agertzen da, 1676. urtetik dokumentatu dena. Federico Baraibarren ustez, Katxik "maskara" esan nahi du, eta hitz hori Arabako herri askotan erabiltzen dute "mozorrotutako pertsona" adierazteko.

Arredondo, Felipe

Fiestas populares : Salcedo / Felipe Arredondo. -

En: Anuario de la Sociedad de Eusko-Folklore San Sebastián. --

T. 2 (1922), p. 103-107

1. Fiestas religiosas-Usos y costumbres-Salcedo (Álava)-

Artículos periodísticos. 2. Carnavales-Salcedo (Álava)-

Artículos periodísticos. I. Título. II. Anuario de la Sociedad de Eusko-Folklore.

398.33(460.156 Salcedo) (046)

394.25(460.156 Salcedo) (046)

Arabako Lantarón udalerriko

herri honetan Inauteriak

ospatzen dituzte modu berezi

batean; gaztelaniaz

"Carnestolendas" ere esaten

zaie, agian egun horietan haragia

erruz jaten delako, "urdai

frijituak edo torrada" tipikoak

bereziki.

Mutilak mozorrotu egiten dira,

arropa zaharrak, zintzarriak eta txilinak erabiliz

horretarako, aurpegia belztua edo maskara batez estalia

daramatela, eta kaleetan barrena ibiltzen dira, dantzatzuz eta

kantatzuz, eta, horrekin batera, emakume eta haurrak

ikaratuz.

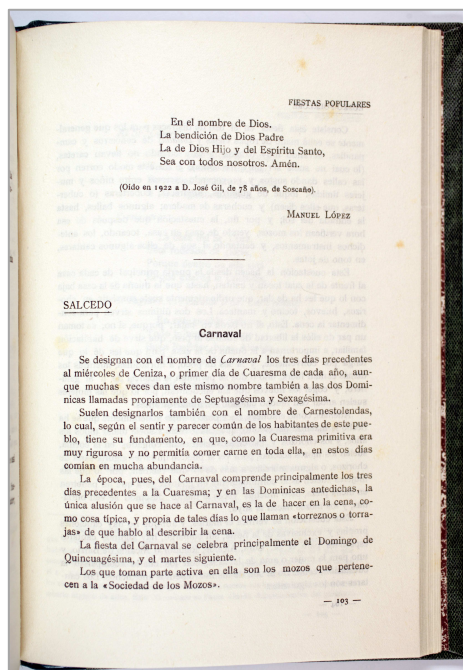
Piñata larunbatean PORRETEROA agertzen da, herriko

kaleetatik gurdi baten gainean paseatzen duten lastozko

panpina. Bitartean, etxez etxeko diru-bilketa egiten da, eta,

porreteroa epaitu eta jipoitu ostean, garbitokiko teilatura

jaurtitzen dute azkenean.

FUNDACIÓN - FUNDAZIOA

Sancho el Sabio

Caja Vital Vital Kutxa